

S. ISIDORUS Pelusiotanus († 435/440)

EPISTOLAE¹

- PG
78, 184 Lib. I, ep. VII. Ἡ μὲν ἱερά τῶν Εὐαγγελίων πυκτή, ἢ εἰς τὸν Ἰωσήφ 1073
τὴν γενεαλογίαν κατάγουσα ἐκ τοῦ Δαβὶδ ἔλκοντα τὴν συγγένειαν, ἠρκέσθη
δι' αὐτοῦ ἀποδείξαι καὶ τὴν Παρθένον τοῦ Δαβὶδ συμφυλέτιδα· τοῦ θείου
νόμου τὰς συζυγίας αὐτοφύλους θεσπίζοντος γίνεσθαι. Ὁ δὲ τῶν οὐρανίων
ὑποφήτης δογμάτων, ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ἀναφανδὸν διασαφεῖ τὴν
ἀλήθειαν, ἐκ τοῦ Ἰούδα μαρτυρῶν ἀνατεῖλαι τὸν Κύριον. Ταῦτα δὲ δριμύ-
τερον ἐπιστάμενος, μὴ εἰρωνεύου τὴν ἐπερώτησιν. Οὐ γὰρ λανθάνεις θηρῶν
τὴν εὐτέλειαν.
- PG
78, 192 Ep. XVIII. Ἐπειδὴ σκάνδαλον εἶπας οἴεσθαι Ἰουδαίους, τὸ ἐν τοῖς 1074
θείοις χρησιμοῖς εἰρημένον· «Ὁὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν
αὐτῆς», ὡς μετὰ ταῦτα, φησί, συναφείας τῷ μνηστῆρι πρὸς τὴν Παρθένον
γενομένης· γινωσκέτω ὁ βλάσφημος καὶ ἀχάριστος λαός, ὅτι τὸ «ἕως», πολ-
λάκις καὶ ἐπὶ τοῦ «διηνεκῶς» ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ εὐρίσκομεν κείμενον. «Ἐως
ἂν θῶ τοὺς ἔχθρους σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»· καὶ ἔστι «διηνεκῆς».
-
- PG
78, 183 Lib. I, ep. VII. Sacrosanctus Evangeliorum codex, Christi ge- 1073
nealogiam in Iosephum, genus ex Davide trahentem, deducens,²
satis habuit per eum demonstrasse Virginem quoque ex eadem,
qua David, tribu ortum duxisse: propterea quod lege sanciretur, ut
matrimonia ex eadem tribu exsisterent.³ At vero divinatorum dogma-
tum interpres, magnus ille apostolus Paulus, veritatem perspicue
explanat, cum Dominum ex Iuda ortum traxisse testatur.⁴ Haec
igitur acutius certiusque sciens, ne dissimulanter ac veteratorie quae-
stionem hanc mihi proponas. Nec enim mihi obscurum est, te vili-
tatem hic aucupari.
- PG
78, 191 Ep. XVIII. Quandoquidem existimare te dixisti, offensionem Iu- 1074
daeis id esse, quod in divinis oraculis dictum est, *Non cognovit eam
donec peperit filium suum*,⁵ tanquam scilicet postea sponsus cum Vir-
gine congressus sit, noscat contumeliosus et ingratus populus, vo-
cem hanc, *donec*, pro *perpetuo*, in divina Scriptura saepe positam
reperiri: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*,⁶ et hoc

¹ Epistolarum libri S. Isidori editionem criticam adhuc desideramus.² Matth. I, 1-16.³ Num. XXXVI, 8.⁴ Hebr. VII, 14.⁵ Matth. I, 25.⁶ Ps. CIX, 1.

«Καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν ἡ περιστερὰ * πρὸς τὸν Νῶε, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὴν γῆν», καὶ εἰς τὸ παντελὲς οὐκ ἀνέστρεψε. Καὶ «Ἔως ἂν καταγῆράσῃτε, ἐγὼ εἶμι», φησὶν ὁ Θεός. Καὶ ἔστι, διηνεκῶς. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, σποράδην ἐν τῇ θείᾳ εὕρισκται Γραφῇ. Ὁ δὲ θεῖος νοῦς τὴν ὑμετέραν, ὧ Ἰουδαῖοι, κακόνοιαν διορθούμενος, ἐκ πορνείας καὶ νομισάντων καὶ εἰρηκότων γεγεννησθαι τὸν Κύριον, ἀνέπαφον δεῖξαι τὸν προσκυνητὸν ἐσπούδασε τόκον, πάσης δίχα ἐπιθυμίας, καὶ συνουσίας γεγεννημένον, θεοπρεπῆ δὲ ὄντα καὶ ἀληπτον. Τὸ γὰρ μετὰ ταῦτα μὴ συμβῆναι ἀλλήλοις τοὺς τὴν πορνείαν συκοφαντηθέντας, καὶ ἡ τοῦ ἀγγέλου ὄψις ἐκώλυεν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου εἰρηκότος ὑπάρχειν τὸν ἐν τῇ Παρθένῳ σαρκούμενον· καὶ ἡ μεγαλειότης τῶν τοῦ τόκου θαυμάτων οὐκ ἐπέτρεπεν, ἡ μετ' αὐτὸν παρθενία, ἡ τῶν ἀγγέλων ὑμολογία, ἡ τῶν Μάγων δωροφορία, ἡ τοῦ ἀστέρος φωταγωγία, ἡ εἰς Αἴγυπτον ὁδηγία, ἡ τῶν εἰδώλων αἰχμαλωσία, καὶ ἡ αὐτῶν ἐκείνων δικαιοσύνη ὑπὸ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυρουμένη. Δηλοῖ δὲ καὶ ἡ τελευταία τοῦ Κυρίου διάθεσις, Ἰωάννη τῷ παρθένῳ τὴν Θεοτόκον συστήσαντος, καὶ τὰς ἐκατέρων

pro, in perpetuum. Et non reversa est columba ad * Noe, donec siccarentur aquae.¹ Prorsus enim non reversa est. Et, Donec senueritis, ego sum, ait Dominus.² Atqui est perpetuo. Atque alia permulta eiusdem generis sparsim in divina Scriptura reperiuntur. Divina porro mens, o Iudaei, perversam vestram sententiam corrigens (qui Dominum ex stupro ortum esse existimastis, ac pronuntiastis), his verbis illud demonstrare studuit, quod intactus adorandus partus, ac libidinis et concubitus expers fuerit, divinitatique consentaneus, atque eiusmodi, qui humanae rationis captum excedat. Nam ne postea ii inter se coi-
rent, quibus fornicatio per calumniam obiecta est, angeli quoque visio prohibebat, qui eum, qui in Virginis utero carnem assumebat, ex Spiritu sancto exstitisse dixerat;³ et miraculorum in partu editorum maiestas atque amplitudo vetabat, et virginitas, quae partum secuta est, et angelorum cantus et oblatum a Magis munus, et stella praelucens,⁴ et deductio in Aegyptum, et simulacrorum captivitas et illorum ipsorum iustitia Scripturae sanctae testimonio confirmata. Quin istud quoque postremum Domini testamentum liquido demonstrat, qui quo tempore in cruce erat, ac vivifica morte fungebatur, Ioanni virgini genitricem Dei commendavit⁵ atque amborum vir-

¹ Gen. VIII, 12.

² Isa. XLVI, 4.

³ Matth. I, 20.

⁴ Matth. II, 1 ss.

⁵ Io. XIX, 27.

παρθενίας συνάψαντος, ἤνικα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὦν ζωοποιὸν ὑπέμενε θάνατον. Εἰ ταῦτα οὐ πείθει τὸν γογγυστὴν καὶ φιλοπόνηρον λαόν, οὐ εἰς φύσιν λοιπὸν τὸ θεομαχεῖν κατέστη, κατὰ πετρῶν σπείρεις, καὶ καθ' ὑδάτων γράφεις, καὶ πέπασσο ματαιοπονῶν.

PG
78, 196

Ερ. XXIII. Τὸ εἰρημένον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὅτι « Πᾶν πρωτότοκον διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ », οὐ περὶ παντὸς εἴρηται πρωτοτόκου· μὴ οὕτως οἱ ἀμαθεῖς νομιζέτωσαν· ἀλλὰ περὶ ἑνὸς [ἐκείνου] καὶ μόνου, τοῦ ἐν τῷ τρίκτεσθαι τὴν μήτραν ἀνοίξαντος. Πᾶσαν γὰρ μήτραν μίξις καὶ συνουσία ἀνοίγουσι· τὴν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κηύσασαν, αὐτὸς * συλληφθεὶς ἀσπόρως προερχόμενος ἤνοιξε, καὶ πάλιν ἐσφραγισμένην κατέλιπεν· ἀληθῶς μὲν γενόμενος ἄνθρωπος, ἀληθῶς δὲ [ὦν καὶ] Θεὸς καὶ προσκυνούμενος εἰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύσεων.

1075

PG
78, 216

Ερ. LIV. Τί περισσὸν ἢ ἀλλότριον τῆς ἡμετέρας, ἔφηρς, θρησκείας δοξάζουσιν οἱ πολυπλανεῖς καὶ πολύθεοι Ἕλληγες, μητέρα θεῶν ἀναγράφουσι, ὅποτε καὶ ἡμεῖς Θεοῦ μητέρα πιστεύομεν. Ἄκουε τοίνυν συντόμως, ἃ καὶ μαθεῖν σε θέλω γνησίως. Ἕλληγες μὲν τὴν τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ ὑπάτων μητέρα, ἐξ ἀκολασίας καὶ ἀβῆρῆτων παθῶν, καὶ συνειληφύϊαν καὶ τετοκυϊαν ἐγνώρισαν, οὐδὲν ὅτι λαγνείας εἶδος ἢ ἀγνοήσασαν, ἢ ἀπρακτον καταλιπούσαν,

1076

ginitates copulavit. Si haec murmuratorem, atque improbitatis amantem populum non movent, cui iam Deum bello laessere in naturam redactum est, in petras seminas, et in aquis scribis. Incassum itaque laborare desine.

PG
78, 195

Ep. XXIII. Id quod in sacra Scriptura dictum est, *Omne primogenitum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*,¹ non de omni primogenito dictum est (ne hoc imperiti homines existiment), verum de uno illo ac solo, qui in partu vulvam aperuit. Etenim omnem quidem vulvam concubitus ac venereus complexus aperit: * at eam, quae Dominum nostrum Iesum Christum peperit, ipse sine semine conceptus, prodiens aperuit; ac rursus clausam et obsignatam reliquit: vere nimirum homo effectus, ac vere item Deus existens, unus idemque in duabus naturis adorandus.

1075

PG
78, 215

Ep. LIV. Quaeris ex me, quidnam amplius, aut quidnam alienum a nostra religione sentiant variis erroribus laborantes, ac multorum deorum cultores gentiles, quod deorum matrem scriptis suis statuunt, cum nos quoque Dei matrem credamus. Audi ergo breviter, quae te sincero animo intelligere cupio. Gentiles deorum suorum, et quidem summorum, matrem eiusmodi agnoverunt, quae ex libidine ac nefandis affectibus et conceperit, et pepererit: quaeque, ut

1076

¹ Exod. XIII, 2 et Lc. II, 23.

ἄτε τοιούτων μητέρα. Ἦν δὲ ἡμεῖς τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ ἡμῶν γενομένην ὁμολογοῦμεν μητέρα, μονογενῆ καὶ μονότροπον σύλληψιν δεξαμένην, πᾶσαι τῶν ἀνθρώπων αἱ γενεαὶ σὺν ἀληθείᾳ ἐπέγνωσαν, οὔτε σποραῖς γενομένης, οὔτε φθοραῖς μεσιτευσάσης. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς * λεγομένοις, ἐκ τῆς τοῦ γεννηθέντος δυνάμεως εἶση τὸ ἀληθέστερον. Πηροῖς γὰρ ὀφθαλμοὺς ἐχαρίσατο, λεπρούς τῆς λύθης καὶ τοῦ πάθους ἐκάθαρεν, νωδοῖς, καὶ μογιάλαις, καὶ κωφεύουσι τὴν ἀκουστικὴν καὶ [τὴν] φωνητικὴν ἀρμονίαν ἐνέθηκεν. Ἐπὶ νώτων θαλάσσης ἐβάδισεν, οἰδήσεις κυμάτων, καὶ πνευμάτων ἀπάκτους ἐμβολὰς κατεπράυνε, δαιμόνων στίφη καὶ φάλαγγας λόγῳ μόνῳ ἐδίωξε, θετνεῶτας πολλοὺς ῥήματι πρὸς παλινζῶταν ἐκάλεσε. Ταύτας ἡμῖν τὰς θεοσημείας οἱ αὐτόπται αὐτῶν παρέδωκαν, τοσοῦτον κολακείας καὶ χάριτος ἄμοιρον τὴν μαρτυρίαν τηρήσαντες, ὡς καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐπονείδιστα γράψαι, διωγμούς, ὕβρεις, λιθασμούς, ἐμπτύσματα, ῥαπίσματα, κολαφίσματα, σταυρόν, ἦλους, καὶ θάνατον, ὃν ἀνάστασις διεδέξατο συντόμως, καὶ τὸν παθόντα Θεὸν σεσαρκωμένον, σημαίνουσα, καὶ τὴν τεκοῦσαν Θεοῦ σαρκωθέντος Μητέρα κηρύττουσα. Εἰ τὰ πράγματα ὅμοια, ἀνάγκη καὶ τὰ ὀνόματα καταδέχεσθαι ὅμοια.

1077

Ep. CXLI. Εἰπέ τῷ Ἰουδαίῳ τῷ πρὸς σέ διενεχθέντι περὶ τῆς θείας σαρκώσεως, καὶ λέγοντι, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι φύσει ἀνθρωπεῖα δίχα συνουσίας

PG
78, 276

huiusmodi deorum mater, nullum lasciviae genus aut ignoraverit, aut praetermiserit. At eam, quam nos incarnati Dei nostri matrem exstitisse, atque unius generis ac modi conceptionem suscepisse confitemur, omnes hominum nationes vere * agnoverunt, sic nimirum, ut nec virile semen, nec labes ulla intercesserit. Quod si sermonibus meis diffidis, ex eius, qui genitus est, potentia, id verius intelliges. Caecis enim oculos largitus est, leprosos labe ac vitio purgavit, balbis impeditaeque linguae hominibus ac surdis eam harmoniam indidit, qua et audire et loqui possent; supra maris tergum ambulavit, tumentes fluctus, ac praecipites ventorum impetus sedavit, daemonum agmina et cuneos solo sermone fudit ac profligavit, multos mortuos verbo solo ad vitam revocavit. Haec divinitus edita signa ii, qui ea viderant, tradiderunt. Qua etiam in re testimonium suum ab adulatione et gratia usque adeo purum servaverunt, ut probra etiam, quae ipsi acciderunt, litteris mandarint, persecutiones, contumelias, lapidationes, sputa, colaphos, alapas, crucem, clavos, ac mortem, quam resurrectio secuta est, breviter atque compendiarie: tum cum, qui passus est, incarnatum Deum esse significans: tum eam, quae peperit, incarnati Dei Matrem esse praedicans. Si res inter se similes sunt, similia quoque nomina suscipere necesse est.

*218

1077

Ep. CXLI. Dic ad Iudaeum, qui de divina incarnatione tecum altercatus est, negatque fieri posse ut natura humana citra comple-

PG
78, 276

καὶ σπέρματος τεκεῖν· ὅτι οὐδὲν ξένον, εἰ καὶ τοῦτο ἀγνοεῖς, μετὰ [τῶν] πάντων τῶν τοῦ νόμου μυστηρίων καὶ δογμάτων. Ὁ γὰρ εὐθέως τὰ προοίμια τοῦ νόμου καταμαθεῖν μὴ δυναθεῖς, ἐπίδηλα ὄντα καὶ σαφῆ, πῶς δύνασαι εἰς τὸν ἀπόκρυφον αὐτοῦ διδεῖν, ἢ διακύψαι βυθόν; Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἕκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε, καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς· καὶ ὠκοδόμησε τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ εἰς γυναῖκα », πρότερον κτίσας ἀπὸ τοῦ χοῦ τοῦ Ἀδάμ. Ἴδου οὖν ὁ ἀνὴρ ἐκ τῆς γῆς καὶ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀμφοτέρω τῆς συνουσίας χωρὶς. Ἐπεὶ οὖν * ἐπόφειλεν ἡ γυνὴ χρέος τῷ ἀνδρὶ, ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δίχα σπορᾶς ὑποστᾶσα, τοῦτο ἀπέτισε καὶ μήτηρ τοῦ Κυρίου, αὐτὸν δίχα σπέρματος ἀποδοῦσα σεσαρκωμένον. Οὐκ ἔστιν οὖν τῇ φύσει ἀδύνατον· ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἤδη γεγένητο, ἐπὶ τῆς Δεσποτικῆς οἰκονομίας τετέλεστο· εἰ καὶ τὰ παράδοξα τῷ τόκῳ τούτῳ ὠφέλιτο· ἀναγίνωσκε οὖν, ἵνα γινώσκῃς. Εἰ δὲ γινώσκειν οὐ βούλει, μὴ ἀναγίνωσκε, ἵνα μὴ καταγινώσκῃ, ὡς ἀγνοῶν ἀ ἀναγινώσκεις.

DE DOMINI RESURRECTIONE

PG
78, 408

Ep. CDIV. Ὡσπερ παρθενευούσης τῆς φύσεως ὁ τόκος τοῦ Κυρίου γεγένηται, καὶ ἡ πρόδος τῆς σαρκώσεως τῇ ἀγνείᾳ μείωσιν οὐκ ἐποίησεν·

1078

xum venereum ac semen pariat: haud novum ac mirum videri debet, si cum omnibus legis mysteriis ac dogmatibus hoc quoque ignoras. Nam qui ipsamet legis praeludia, quae perspicua et aperta sunt, minime cognoscere potuisti, quonam pacto in abditum ipsius penetrare prospicere queas? Scriptum est enim: *Immisit Deus soporem in Adam: cumque abdormisset, tulit unam de costis eius, et replevit carnem pro ea. Et aedificavit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam,*¹ cum prius ipsum Adam e terra creasset. En igitur vir e terra, et mulier ex viro: et uterque sine concubitu. Quoniam igitur mulier * velut debito quodam astricta erat viro, ut quae ex ipsius costa citra concubitum exstitisset, Domini mater illud persolvit, eum videlicet absque ulla seminis profusione incarnatum reddens. Quare hoc naturae minime impossibile est: verum quod prius in primis iam parentibus contigerat, hoc in Dominica quoque incarnatione confectum est: etiamsi alioqui nova et admiranda huic partui debebantur. Lege igitur, ut intelligas. Sin autem intelligere non vis, ne quidem lege, ne condemneris, velut ignorans quae legis.

PG
78, 407

Ep. CDIV. Quemadmodum virginitatem colente natura partus Domini exstitit, nec incarnationis progressus castitati decrementi

1078

¹ Gen. II, 21.

οὕτως ἐσφραγισμένου τοῦ μηνήματος, ἡ ἀνάστασις γέγονε· Θεοῦ γὰρ ἐνανθρωπήσαντος τὰ ἀμφότερα.

IN ILLUD DICTUM AD SERPENTEM: « INIMICITIAS PONAM INTER TE », ¹ ETC.

- 1079 Ep. CDXXVI. Τὸ σπέρμα τῆς γυναίκος, ὃ ἐχθραίνειν τῷ ὄφει προστάτει Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστὶν Ἰησοῦς. Αὐτὸς γὰρ σπέρμα γυναικὸς μόνος γέγονεν ἐξ αὐτῆς, μηδὲ σπορᾶς ἀνδρὸς μεσιτευσάσης καὶ τῆς ἀγνείας μὴ μειωθείσης. PG
78, 417

IOANNES Antiochenus († 441/442)

EPISTOLAE

- 1080 Ep. I. ² 4. Ἐγὼ δὲ σου τὴν θεοσέδειαν οὐκ ἐπὶ διαβεβλημένη μεταστάσει τοῦ λόγου προτρέπω, οὔτε μὴν ἐναντιότητι μεираκιώδει, ὡς ἂν τις εἴποι· ἀλλ' ἐπειδὴ σοὶ πολλάκις πρὸ πολλοῦ εἴρηται, ὡς μεμαθήκαμεν, ὡς οὐκ ἐκτρέπόμενος τὴν εὐσεβῆ ταύτην διάνοιαν, μόνον τὸ ὄνομα παραιτῆ· εἰ δὲ σοὶ τινες τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισήμων καὶ τοῦτο ὑπόθιοντο, οὐκ ἂν παραιτήσαιο ἀνευδοιάστως καὶ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον εἰπεῖν. Τοῦτου ἕνεκα ἐπὶ τόσον σε προτρέπω προσενεγκεῖν, ἐκκαλούμενος ὅπερ μεμαθήκαμεν * μὴ διασφάλλεσθαι τε φρονοῦντα, προστιθέντα δὲ ῥήμα πράγματι PG
77, 1453

*1456

quidquam attulit: eodem modo clauso atque obsignato monumento resurrectio contigit. Dei enim humanitate induti utrumque est.

- 1079 Ep. CDXXVI. Illud mulieris semen, quod Deus inimicum et infestum serpenti esse iubet, Dominus noster Iesus est. Nam ipse, mulieris semen, solus ex ea ortus est: sic nempe, ut nec viri semen intercesserit, nec castitati quidquam decesserit. PG
78, 418
- 1080 Ep. I. ² 4. Ego vero non ad probrosam aliquam orationis correctionem, neque ad puerilem palinodiam, ut sic loquar, pietatem tuam invito: sed quia multi, ut intelligo, non infrequenter ex te audierunt quod ipsam solam vocem, non piam quoque ipsius vocis notionem averseris: si qui vero celebrioris famaе ecclesiastici auctores tibi fuerint ut ipso quoque nomine admisso, sacram virginem Mariam Deiparam appelles, te istud nequiquam recusaturum esse. Hanc ob rem te moneo hortorque, ut libera id voce * depromas, quod PG
77, 1454

*1455

¹ Gen. III, 15.

² Ad Nestorium.

• PG 78, 212, 289, 388, 396, 868.